

Рк Ф1
М 31

Клерикалізм і соціялізм

написав

проф Т. Г. Масарик

Переклад з чеської мови
з передмовою Редакції

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

Львів — 1935

Накладом Громадського Голосу

Друк. Ю. Яськів і С-ка, Львів, ул. Хорущина 23.

A 584902

Рк Ф 1
Л 31

Ф 1
Л 31

Клерикалізм і соціялізм

написав

проф. Т. Г. Масарик

Переклад з чеської мови
з передмовою Редакції

Рк 2732.412

Львів — 1935

Накладом Громадського Голосу

ЩО Є В КНИЖЦІ:

	стор.
Передмова	3
Ісус як суспільний реформатор.	3
Упадок Христової науки і церкви.	3
Церква нагромаджує багатства.	10
Обов'язок держави є викупити і розділити між нарід церковні маєтки.	17
Реформація — мати релігійного соціалізму.	18
Церковна релігія і наука.	20
Біди не поборомо милостинями, а лише суспільними законами.	24
Рівність людей перед Богом і перед людьми.	27
Про соціалістичну партію.	31
Висновки.	32

Відбитка з Громадського Голосу
ч. 19, 20, 21, 22 і 24 з 1935

Передмова

„Про клерикалізм та соціалізм“

Це був публичний виклад чеського професора університету Т. Г. Масарика в місті Валашській Мезіржічі, 30 березня 1907 року. Було це майже перед 30 роками; багато води уплило в ріках від того часу, багато людської крові і сліз пролилося за цей час у війнах і в революціях. Богато змін настало і в житті чеського народу і в долі проф. Масарика. Від 1918 року Масарик став президентом чехословацької республіки, 7 березня 1935 року Чехословаччина святкувала 85 роковини свого президента — філософа.

Як був Масарик щирим народолюбцем — демократом і соціалістом, коли вчив студентів в університеті та промовляв на вічах перед робітниками й селянами, так

зістався вірним своїм думкам і переконням і після того, як його вибрано з волі народу на уряд президента чехословацької республіки. В цьому велика цінність його науки. Чимало було тих, що називали себе раніше соціялістами, а пізніше пішли „для лакеїства нещасного“ до ворожого реакційного табору, стали слугами великого капіталу і гнобителями трудящого люду. Ці люди — Муссоліні в Італії, Гітлер в Німеччині й інші. Вони гнобили демократію й соціалізм, для них народні маси — то „худоба“, що, мовляв, має тільки слухати диктаторів та виконувати їх прикази.

Масарик не пішов за модними тепер кличами диктатури, і треба сказати, що у великій мірі йому і його науці, завдячує молода чехословацька держава те, що вона міцно стоїть на демократичних основах. Ні комуністи ні фашисти не мають у Чехословаччині успіху.

В цім своїм викладі, що друкуємо тут, Масарик говорив про віру, про церкву та про соціалізм. Треба

знати, що сам Масарик людина **глибоко релігійна**; він не належить до безбожників, хоч свого часу був виступив із католицької церкви. Всі сучасні церкви не задоволяють Масарика, бо він бачить, як коло Христової науки назбиралося багато такого, що зробило з церкви аристократичну організацію, на шкоду дійсного поступу трудящого люду. Тому Масарик відріжняє **віру держовну** і **віру недержовну**. Він уважає, що релігійна людина може молитися і без посередників — священників, монахів і т. п., що роблять із себе аристократію, панують і визискують віру простих людей.

Як читач побачить далі, президент Масарик, творець чехословацької держави, кликав свій чеський народ до невинної культурної **праці**.

Він так не вірив у релігійне **чудо**, як не вірить і в чудо суспільне, політичне. Тільки те маєш твердо в руках, що сам зробиш своєю працею, своєю силою, своєю власною організацією. Тому Масарик високо ставить **політичну**

організацію в народі і ширить думку про потребу політичних партій, бо політична партія має свою програму (плян) праці в народі.

Найближча була Масарикові **соціалістична партія**. Це Масарик ще 1891 року подав думку про утворення в Празі чеської соціалістичної школи для робітників (**Робітничча Академія**) та про придбання чеського Робітничого Дому в Празі. Ця думка незабаром стала ділом, з тої школи вийшли тисячі свідомих чеських соціалістів. Масарик був першим професором тої Академії. Масарик дбав також і за соціалістичну **пресу**. Для соціал-демократичного чеського часопису „Право Ліду“ (Право Народу) Масарик зібрав між своїми приятелями 1897 року 60 тисяч корон, як пожертви.

Масарик показав на ділі, що його спосіб боротьби за народні права найшвидше веде до мети. „Роби, небоже, то й Бог pomoже“, кажуть у нашім народі. Не церковне чудо і не ті чудеса політичні, що обіцяють різні „диктатори“ з пра-

вого та з лівого боку, а тільки уперта, свідомо організована праця й боротьба найширших народніх мас може визволити працюючий народ. — В інших, вільних народів, що вибороли собі свободу, вчімся, яким шляхом треба йти, щоб осягнути поставлену мету. Про політичну боротьбу трудяшого люду, вільного від всяких забобонів, писав президент Масарик ще 30 років тому.

У наших обставинах ці думки Масарика можуть принести користь для всіх українських працюючих людей, що хочуть вільно і незалежно дивитися на світ і життя, їх розуміти і перебудовувати людське життя на новий справедливий лад.

Редакція.

Перед тим, як говорити про клерикалізм та про його відношення до соціалізму, мушу сказати кілька слів про релігію, а саме про релігію неклерикальну, нецерковну, неофіційну.

Щоби не говорити на вітер, найлучше держатися основ церковної релігії, отже св. письма і самого Ісуса. Ісус являється як авторитет для основників соціалізму; перші соціалісти нової доби, часом Маркс і Енгельс, покликаються виразно на Ісуса і на св. письмо; не один соціалістичний письменник і мисленник доказував, що любов, яку проповідав Ісус, це якраз соціалізм, що нинішній соціалізм — це правдиве християнство і та любов, якої жадав Ісус.

Ісус як суспільний реформатор.

З другого боку, є спір про те, чи Ісус був дійсно такий суспільник

та й соціаліст. Наведу з його життя деякі факти, впрочім всякому більше-менше звісні, котрі освітлять нам його особу і науку.

Ісус співчував з народом — як то ми кажемо про люд супроти багатих, можних, зосібна проти фарисеїв, проти монахів, проти священників; аджеж в тій боротьбі помер, в боротьбі проти церкви. Знаєте ці місця, де читаємо, що: „жаль було йому мас, що були опущені і розбиті як вівці без пастиря“ (Мат. 9.36). І не раз це повторяється. На іншому місці св.письма (Марк. 6.34) додано до того, що „почав їх навчати богато“. Ісус учив простий нарід, опущений проводирами. Жалкував над людьми. Ісус не лише учить простий нарід, але його любов і праця для народу виявляється в лікуванні. Ісус знає людську біду, горе людей убогих і опущених і лічить їх, а лічить даром. Раз у раз читаємо, як він уздоровляє тих бідних.

Далі Ісус співчуває з убогим і нужденним людом так, що просто звертається проти богачів. Неодне

міцне і гостре слово Ісусове звернене проти богачів. Його це слова, що „неможна разом служити Богові і мамоні“; він знає і каже: „Де скарби ваші, там є і серце ваше“. Звісне також оповідання про багатого парубка, що прийшов до учителя і хвалився перед ним, що сповняє всі заповіді, які віра наказує; але Ісус жадав, щоби він продав маєтки і роздав убогим, коли хоче бути зовсім совершенним. Тоді зажурився той парубок і пішов геть, бо мав маєтків багато. Ісус, посумнівши, сказав своїм ученикам: „Як нелегко увійти в царство Боже тим, що мають маєтки“. А знову в євангелію сказано, що самі ученики вельми дивувалися цими словами свого учителя, коли їм сказав, що „лекше верблюдові крізь ушко голки пройти, ніж багатому в царство Боже увійти“. Ученики того просто лякалися! Це так певні вискази, що їх годі не розуміти, а цими висказами Ісуса користуються многі, щоби доказати, що Ісус був дійсно соціялістом. Проти тодішньої церкви, проти фарисеїв і книжників,

він справді виступає на суспільний шлях, бо їм докоряє за те, що стараються лише про перші місця на обідах і за те, що **грабують доми вдів**. Ніде правди діти, Ісусова любов, його релігія любови була справді релігією, що відчувала разом з масою бідних і опущених. Горював із ними тим радше, що не був монахом, аскетом, які вже тоді бували; бенкетував і обідав також із фарисеями, їв і пив. А коли йому за це дорікали і казали, що він багато їсть і пє вино, то говорив, що не це є корінем зла, що чоловік в міру споживає, а те, що виходить з його уст, його слова і думки.

Згідно з тим бачимо, з ким Ісус знається — не з богатими і вельможами, на царському дворі його не бачимо; перед володарем він з'являється тоді, коли церковники засуджують його на смерть. Ісус знається з убогими, з бідними, з хорими. Добре він знав і казав не раз: **„Здорові не потребують лікаря, але потребують його хорі“**, хорі душею і тілом. Тепер товаришував би Ісус з тими знеславлени-

ми безвірниками та з проскрибованими поступовцями і соціялістами і старавбися приеднати їх до себе любовю, а не покликавби на них поліцію...

І любовю своєю ріжнився Ісус від звичайних форм і правил життя й суспільства, особливож того суспільства, що так радо величається, що воно добре. Його виступи революціонізували душі. Сам він добре знав, до чого веде його робота.

Хоч сам про себе говорить, що був поміркований і смирний, знав, що поміркованість також ділає революційно. Сам говорить: „Не думайте, що я прийшов післати мир на землю. Я не прийшов, щоб дати мир, а меч“. „Огонь прийшов я кинути на землю“. „Прийшов я, щоб поставити чоловіка різно проти батька його і дочку проти матери її і невістку проти свекрухи“.

Коротко, такий був би образ Ісуса.

Зрозуміло, що можуть партії суспільні і соціялістичні на нього покликатися. Так і я розумів цю науку Ісуса і розумію її нині,

але нині я свідомий і того, що новочасний соціалізм інакший і домагання має інакші і нові. Ісус стояв на основі релігійній і моральній, соціалізм, як побачимо, стоїть і на основі правній.

Упадок Христової науки і церкви.

Церква середніх віків, від коли стала церквою державною, не вчила науки Ісусової і не руководилася його духом. Найдавнішу церкву, з часів апостольських, маємо описану в „Діяннях апостольських“; там на основі Ісусової науки зродився релігійний соціалізм. Читаємо в „Діяннях апостольських“ глава 2. (44—45): „І всі віруючі були вкупі і все було в них спільне. І продавали маєтки та достатки і ділили їх на всіх, як кому було потреба... і хоч було множество вірних, було в них одно серце і одна душа; і ні один, що мав, не казав, що це його, а було в них усе спільне... Тай в недостатку ніхто між ними не був: бо хто був власником земель або домів, ті про-

давши, приносили гроші за продаж тай клали у ногах апостолів і роздавали кожному, як кому було потреба". Цього годі не розуміти, соціалістичний лад в первісній церкві апостолів був.

Та цей лад не потревав довго і навіть вже в тім старім часі не всюди водився; Ісусова наука і його мрії остали в церкві лиш квасом, і то іноді дуже слабоньким; церква стала саме тим, чим церква є, установою суспільною, політичною. Церква старшувала над царями і королями.

Середньовічна церква була теократією, і учителі церковні вважають це за її велику цінність. **Теократія** значить дослівно влада Бога, себто, що через церкву Бог правив на землі. Але Божа влада в дійсности була владою церкви, себто **владою священників**. Бог сам не володів, але панували ті, які казали, що чинять Божим іменем. Церква є церквою клериків, вона клерикальна. Це **клерикальне царство** Боже прийняло в середніх віках **рабство і кріпацтво**. Аж до

1848 р. було у нас кріпацтво для великої маси люду, церква тієї неволі не скасувала і сама піддержувала панщину на своїх величезних маєтностях. Церква є також установа господарсько-суспільна, отже інституція політична.

Церква нагромаджує багатства

Маю статистику церковних маєтностей в чеських землях. В Чехії церква має 3 проц. землі в своїм володінні. Можна вирахувати, що на одного священика в Чехах приходить ся 8 гектарів, а тимчасом майже 1 мільйон населення має значно менше, а велика більшість селянства має дуже мало. **Церковне майно в Чехії** складає 208 мільйонів корон. З того 114 мільйонів у цінних паперах. Витрат на клер — 8 мільйонів, доходів — 15 міл.; за надвишку 7 міл. кор. купується землю і цінні папери. **Отже церква не є тільки учителька та опікунка релігії, але великоземельна власниця величезної маси землі та власниця величезного капіталу.**

На Моравах церква має майже 4% землі. Сам оломуцький архієпископ має понад 47.000 га. З того майна можнаб наробити 6—8 тисяч досить добрих сільських господарств. Теж і на Мораві церковне майно, що річно вкладається в банки, дуже велике. Те саме відноситься й до Шлеська, де вроцлавський архієпископ має понад 7 проц. сільської землі. Порівняйте це з тим, чого вимагає від єпископа апостол Павло:

„Але єпископ має бути без догани, мужем однієї жінки, пильний, тверезий, здібний до науки, не паниця, не забіяка, не жадний на огидну наживу, але уміркований, не сварливий, не скупий“. (I, Тимоф., 3).

Коротко взявши: церква справді є установа також господарська і просто великокапіталістична.

Чули ми раз, що бохонець хліба не має бути нашим ідеалом. Правда — неодному з тих духовних панів хліб і вода не є ідеалом, мусить ним бути ідеалом той бохонець хліба для тих величезних мас, котрі його не мають.

Обовязком держави є викупити і розділити між нарід церковні маєтки*).

В програмі моравської хліборобської партії є уступ, в котрім домагається земельної реформи так, щоб держава скуповувала великі маєтки, а з них щоби творила селянські господарства. Нема сумніву, що якби церква сама дійсно мала в собі Христового духа, то сама перша практично перевелаби цю програму при допомі держави. Сказав бо Ісус, що не треба, аби один мав такі величезні маєтки. Очевидно, я не кажу, про те, що маєтки треба забирати. Усе повинно бути законно і правно установлене; хлібороби не жадають також нічого протизаконного. Якщо церква голосить релігію любови, то в імя релігії перш треба примусити виконати цей приказ любови на ділі. А однак цього не сподіваюся. Церковні проповідники говорять про усупільнення церкви,

НАШІ НАШИХ ЗАХІДНИХ ЗЕМЛЯХ МАЮТЬ ЦЕРКВИ ВСІХ ВІР 150.000 ГЕКТАРІВ ЗЕМЛІ.

СЕРБІЯ

УКРАЇНИ

але це тільки говорять. В християнській суспільній земельній програмі найдете усе інше, лиш не християнський соціалізм, зате знайдете там програму клерикальну, лайку на обрізаних і необрізаних капіталістів, кривоносих бандитів і т. д. — чи цеж жає бути програма релігійна і християнська?

Реформація — мати релігійного соціалізму.

А знову з релігійною церковною реформацією йде в парі соціалізм. Цілком характерно видко це на чеській реформації. Як лиш виступив Гус, (про науку і діяльність Івана Гуса є добра книжка в українській мові п. н. „Іван Гус“) сейчас появился також чеський соціалізм. Таборити, радикальніші прихильники Гуса, завели соціалізм. Він не вдержався, але це цікава річ і дає дещо до думання, що з релігійною реформацією сейчас появляється соціалізм. А рівнож новочасний соціалізм 19-го століття, є релігійний. **Сен Сімон**, один з перших основни-

ків соціалізму, бажає нового християнства. Так само Англієць **Овен**, основує свою науку на християнстві; Німець **Вайтлінг** пише „євангелію“ для засуджених.

Усе і всюди виступає соціалізм наперед у формі релігійній. Щойно опісля, а особливо через Маркса появляється соціалізм нерелігійний. І це вже нова доба в розвитку суспільної думки, що соціалізм перестає бути релігійним.

Цю нову стадію розвою представляє нам марксизм і це його велика заслуга. Поки соціалізм був лише релігійним, був у великій мірі утопійним (гонив за мріями і привидами). Маркс хотів мати соціалізм науковий, а не релігійний або моральний, хотів його мати чисто **господарсько-суспільним і правним**. Ходить отже про те, щоби зрозуміти, що це таке соціалізм релігійно-моральний і соціалізм нерелігійний; що є соціалізм — як каже Маркс — науковий і чому він науковий, яка головна різниця між соціалізмом Маркса, а соціалізмом християнсько-суспільним і взагалі соціалізмом, о-

снованим лише на церковній науці.

Церковна релігія і наука.

{ ще різниця між церковною релігією і наукою. За далекоми зайшлиби, якби хотіли докладніше пояснити цю різницю. Коли ходять про справу клерикалізму, клерикальної релігії і соціалізму — то головна річ ось у чім:

Чоловік релігійний розуміє світ і його розвиток після церковної науки, як чудо. Він вірить в чудеса, очікує чудес, молиться о чудеса. В біді і горю молиться о чудеса, за чудесною допомогою.

А противно робить наука і науковий соціалізм; не визнають чуда, бо є пересвідчені, що цілий світ, природа, суспільність, історія — стоять під кермою **закона**, що в тім всім є певний **порядок**, котрого не здужає зломити бажання одиниці. Цей бажає собі того, другий там-того, кожний майже щось іншого і противного, як хоче другий. А світ іде далі своїм відвічним порядком. Наука має ціль зрозуміти той поря-

док, хоче зрозуміти, який є закон суспільного розвитку і після того уладити наші діла і змагання. Як що там панують чудеса і віра в них, вічна надія на чудеса, то наука жадає праці, розуміння природи; наука навчає робітника, селянина, ремісника, щоби дивився, студіював, працював, щоби знав, що за причина зробить такий чин, якого він хоче; наука не дає чудес і не каже покладатися на них, лиш на власну працю, на те, що ми звемо **дрібною працею**.

Ознакою чоловіка ученого, суспільно і соціалістично думаючого є не віра в чудеса, але **працьовитість**.

Працьовитість — це щось більше, як праця, це особливість і прикмета характеру, що чоловік цей труд любить, що є пересвідчений, що без праці годі надіятися спасення і що всюди, чи то в господарстві, чи в політиці, чи у вихованні — всюди треба власної діяльності. Такий погляд противиться чудесам і вірі в чудо — це є **переконання в законний порядок**, що лише одна праця

людська може дати чоловікові поміч. В тій різниці між чудом а науково обдуманною працею лежить різниця між церковною релігією, а тим, що голосить соціалізм опертий на науці. Церковна наука жадає любови. Ісус це так ясно висказав, що не може бути церкви в імени Христовім, котраб цього не казала. Ісус бажав любови совершенної і чинної, та тільки історія нас навчила, що такої діяльної любови в церкві було дуже а дуже маленько і тепер є дуже скромненько. Після науки Ісуса любов має обіймати також ворогів. Один новочасний французький філософ сказав так: „Люби ближнього свого, а відтак роби, як хочеш“. Так розуміють християнську любов многі, і так її практикують. Не один говорить про любов ближнього, а робить, що йому подобається. А прецінь тут не ходить про те, щоби робити, що кому подобається, але ходить про дійсну чинну любов.

Як це ви поясните, що церква терпіла не лиш кріпацтво, але навіть невільництво, а щойно світська політична революція їх повалила?

Голоситься любов до ворогів. Я пересвідчений, що Ісус дав правдивий взір, як можна любити ворогів. Толстой*) теж проповідує любов до ворога і думає, що людина може любити свого ближнього лише тоді, коли любить ворога. Каже: ворогів любити є річ можлива. Я би не хотів цього перечити! Але я сам держуся цієї думки, що супроти ворогів треба бути **справедливим**. Як не докажемо своєї любови до ворогів (ділом), то не брешім перед собою і другими, що ворогів любимо. Мало хто їх любить. А коли ми їх не любимо, то будьмо супроти них хоч справедливі. Це зробити мусимо. Іншої практичної ради подати годі.

---

*) Лев Толстой, славнозвісний російський письменник (помер 1910 р.). При кінці свого життя захопився був євангельським християнством і писав про це в своїх творах. Найбільше йому була до вподоби Христова думка про непротивлення злему насильством. (Прим. Редакції.).

**Біди не поборемо милостинями,
лише суспільними законами.**

Річ очевидна, що не кожда любов однаково чинна. Люди церковні доходять на основі релігійної і моральної любови до філянтропії, до милостині. Слово „філянтропія“ значить чоловіколюбство, любов до людей. Філянтропізм (чоловіколюбство) це був людський ідеал до кінця XVIII століття; тоді основували люди філянтропійні установи (для глухих, сліпих і т. д.), злагоджено давні страшні кари, скасовано тортури і т. д. В Австрії взявся до того цісар Йосиф I. Філянтропія регулює бідність і дає милостиню; такий обдарований дістає на Мораві 14 сотиків денно, а на Шлеську 3 сотики!

Церква знає тільки філянтропію, а соціалізм жадає **справедливости**. Соціалізм жадає, щоби суспільність і держави своїми органами не лише бідноту лагодили, але щоби біду і недостаток зовсім **усунули**. Це є жадання інше, радикальніше і я не боюся сказати — вище. Бо не шту-

ка лиш словами проповідувати моральну любов до ближнього — суспільність сама мусить бути дійсно моральна і ближнього мусить любити на ділі, а доказ цього дасть тоді, як до своїх законів дасть відповідні параграфи.

Суспільне законодавство, це щось нового і вищого. Цього законодавства домагається соціалізм. Філянтропія вдоволяється милостинею, однак нині убога людина не просить милостині, а просить справедливості. Нині всякий стан чує свою біду, а не лише робітники. Тому тепер всюди приймається соціалізм і це є нова річ. В святім письмі ще його нема. Маємо там красні і милі поучення, що не треба нам журитися собою, що будемо їсти, чим будемо одягатися і т. д., як птиці небесні, ні орють, ні сіють, а таки живуть. Ісус, навчаючи своїх учеників молитися, вчить їх такої молитви: „хліб наш насущний дай нам днесь“ — тим доказав він, як важний це хліб, коли молитися про нього треба щоденно, так само, як о те, щоби царство Боже прийшло. Ісус розумів

тягар нужди і бідности, але думає, що як будемо наперед шукати царства Божого і правди його, то і хліб буде даний.

На цій основі церква не сотворила того, що сотворив новочасний соціалізм. Ніколи не буде багатого вказувати, що мусимо мати суспільні закони і що за мало є лиш словами проповідати про чувства і ідеали людства. Хто читав повісти Достоевського, той найде в „Братях Карамазових“ і в „Підростку“ їдку сатиру на таку любов до ближнього, котра гидиться глянути на негарного жебрака. Воно правда, дивитися на бідного, до того каліку, сліпого, брудного, коли нас просить о милостиню, — це річ неприємна, знає це кожний; живенько дарує йому який гріш, щоби лише стратився нам з очей. Цього виду не зносить наша естетика, наше чувство краси, не переносить наша совість.

Достоевський глузує, що, мовляв, жебраки мають одягатися в шовкові шати...

Воно правда—нужда не гарна, не лише тілесна нужда, але і моральна.

Ісус покликав на весільну вечеру бідних і понижених, з ними знався. Їх потішав, їм помагав. Ісус сказав одного разу, що бідних будемо мати завсігди, а ми соціялісти віримо, що бідність викорінимо.

В тім лежить різниця між становищем моральним і становищем соціялізму. Заповідь „не кради“ нині для чоловіка думаючого значить много більше, як за старих часів. Нині вона означає потребу реформ перебудовання світа на основі справедливости. „Не кради“ означає нині потребу суспільних реформ!

Рівність людей перед Богом і перед людьми.

Але є ще одна різниця поміж соціялізмом а церковно-релігійним і моральним становищем — і то немала. **Церковна мораль і релігійність є аристократичні.**

Аристократизм релігійний лежить в тім, що духовенство має себе за вищий і моральніший стан, як світських людей і тому священниче життя і безженність уважає за щось

ліпшого, як життя з жінкою. На тій священничій підставі церква побудована гієрархічно і тому має велику силу. Це є аристократизм.

Аристократизм навчає, що ось та особа має ліпшу моральність чим звичайний чоловік.

В тім розділі людей релігійних на духовних і недуховних, священників і світських, є джерело всякого аристократизму. Проти того вже від самого початку боролася реформація і зверталася очима в часи апостольські, коли примусового загального безженства не було. Бож прецінь сам апостол Петро був жонатий! Жадний новочасний чоловік не може погодитися з таким релігійним аристократизмом, з котрого виходить і всякий інший аристократизм.

Є ще третя ріжниця: Церква основує свою науку на вірі, жадає віри, послуху, покори; домагається віри в свою повагу, в передання церковне, жадає довіря для себе. А ми днесь противно робимо; жадаємо не віри — але хочемо знати, дивитися, знати, що треба робити і чому. А коли будуть проповідувати народові, щоб вірив і довіряв тій гієрар-

хії, то річ ясна, що запанує така покірливість, такий послух, що неминуче будуть їх політично надуживати. І тому держава завжди церкву надуживає, але церква на це не гнівається.

Тому так багато новочасних учених людей (Макіявеллі, Юм, Руссо, Маркс, Ніцше, Махар і т. д.) бачили в церковній релігії щось немічного; вони кажуть, що церква веде легко до поневолення. А соціалізм — це революція на цілій лінії.

Соціалізм і нові часи жадають демократизму (ц. зн. влади народу), демократизму не лише господарсько-суспільного і політичного, але й морального, релігійного і взагалі духового. Домагаємося наприклад **популяризації наук**; це значить, що наука має бути приступна простому народові; навчаємо цей нарід в школах, у відчитих, всюди, — а нарід, що дбає, щоби направити своє суспільне положення, прагне науки. **Не лиш за хлібом можна голодувати, але і за духовим хлібом. Не правда, що соціалізм, це тільки питання жолудка, він є питанням також серця і мозку.**

Демократизм знає не лиш політичну рівність (загальне виборче право, котрого нарешті троха маємо), але також **рівність** господарську, суспільно моральну, релігійну і взагалі духову.

Хочемо бути рівні, як лиш можна. Певна нерівність є природна, способностями, становищем і т. д. Хочемо братерства не лиш в хлібі, але і в правах, в науці, в моральности і в релігії.

Не треба аристократизму священничого, інтелігентського, капіталістичного, політичного; коротко: демократизм, це цілий світогляд, що голосить засаду рівности не лиш економічної і політичної, але й духової, моральної і релігійної.

Демократичні домагання нових часів підносяться у всіх ділянках, не лиш в ділянці господарській і політичній.

Булоб помилкою думати, що ми домагаємося тільки демократизму хлібного. Ми повинні жадати рівности й братерства всюди, отже не тільки політичної рівности перед законом, але й релігійної, моральної і духової. Хочемо демократизації знан-

ня, моралі, релігії, коротко демократизм значить дослівно: **владу народу, владу людську** супроти теократії, проти влади священників. Отже демократизм — це цілий світогляд, і той може стати новою людиною, хто хоче бути справді демократом.

Втім є різниця між соціалізмом лише релігійним і моральним та соціалізмом, що оснований на демократичній основі суспільного законодавства.

Про соціалістичну партію.

Соціалізм має тепер уже цілком означені і практичні завдання. Само собою, мушу тут на першій місці поговорити про **соціалістичну партію.**

Коли йде мова про перебудову цілого суспільства, то перша задача — це власна організація. І соціалістична партія звертає велику увагу на організацію... Організація є подвійна: професійна і політична...

Релігійну справу починають тепер вирішати соціалістичні письменники; візьміть собі Гете (Goethe),

Бельгійця Вандервельда; ті й другі намагаються, щоб соціалістична партія позитивно поставилася до релігії; щоб вона релігійну проблему також разом з іншими вирішала, щоб відрізняла релігію церковну від віри нецерковної..

Висновки.

Тепер немає політично думаючої людини, що не визнавала б, що політика має бути соціальною, що законодавство мусить бути суспільне. **Соціалізація** (усуспільнення) **всього політичного і національного життя** — таке є завдання. А тому ми беремося до суспільних реформ не лише на основі релігійній і моральній, але й на основі **правній**. Це є щось нове, відмінне і вище. Чуємо якраз сьогодні: **Христос воскрес!** Так, і ми можемо славити воскресення нашої людини до такої праці, що має зробити з нашого народу справжніх братів... Будемо прямувати до того, щоб у нас не було нуждарів і бідняків. Змагаймося за те, щоб між нами не було жебраків.

Передплачуйте і поширюйте

Одинокий часопис молоді!

**Від січня 1932 р. виходить у Львові
місячний часопис м о л о д і п. н.**

„К а м е н я р і“

„КАМЕНЯРІ“ — об'єднують біля себе всю свідому українську молодь, яка до них дописує про своє життя.

„КАМЕНЯРІ“ — містять історичні повісти, оповідання, вірші, загальні уваги про народне життя; поради для самоосвітників, про громадянське виховання, про спорт і руханку; цікаві умові гри і забави, дописи про працю молоді в товариствах.

„КАМЕНЯРІ“ це одинокий часопис молоді. Старші мають багато своїх часописів, діти мають також кілька. Лише молодь має цей одинокий свій часопис. Тому всі товариства і кооперативи повинні його передплачувати для своїх молодих членів.

ПЕРЕДПЛАТА:

в краю виносить лише 2 зол. на цілий рік, а 1 зол. за піврік. За границею пів доляра в рік. Адреса Редакції: „КАМЕНЯРІ“, Львів, вул. Міцкевича 7. Число почт. чека 500.901.

A 584902

Знаєте, що найстарше село часописом, який організує всіх українських працюючих людей є

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС

Громадський Голос заложили основоположники українського соціалістичного руху Іван Франко і Михайло Павлик ще в 1895 р. □ Громадський Голос, це випробований, старий приятель українського селянства, який за 40 літ праці виказав ділом, скільки світла й правди вносить він у селянську хату. □ Громадський Голос подає найвірніше події на всіх українських землях. □ Громадський Голос боронить права всього українського працюючого народу через весь час непохитно. □ Громадський Голос подає постійно та приступно для кожного господарські і правничі поради. □ Громадський Голос учить, як треба боронити й здобувати українському селянству й робітництву свої права.

Адреса: Громадський Голос
Львів, вул. Міцкевича ч. 7.

Передплата 2.20 зол. у чвертьрік, 4 зол. за пів року, 8 зол. за один рік. Чекове конто ПКО. 151-520 або 500-950.

Фк
КЛ
У